

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ**

Освіта збереже Україну!

Матеріали I Всеукраїнських Прокопенківських читань
(10 червня 2022 року)

м. Харків

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ГРОМАДСЬКА СПІЛКА «ХАРКІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТСЬКИЙ КОНСОРЦІУМ»
КЗ «ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ»
КВНЗ «ХАРКІВСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»
ХАРКІВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«НАРОДНА УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ»
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені Г. С. СКОВОРОДИ

Освіта збереже Україну!

Матеріали І Всеукраїнських Прокопенківських читань

(10 червня 2022 року)

м. Харків

Головний редактор:

БОЙЧУК Юрій – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор ХНПУ імені Г. С. Сковороди.

Редакційна колегія:

АСТАХОВА Катерина – доктор історичних наук, професор, ректор Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»;

БЄЛОВА Людмила – доктор соціологічних наук, професор, директор ННІ «Інститут державного управління» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, президент громадської спілки «Харківський університетський консорціум»;

БАШКІР Ольга – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки, голова РМУ ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

БЕРЕЖНА Світлана – доктор філософських наук, професор, проректор з наукової, інноваційної і міжнародної діяльності ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

ГОЛОБОРОДЬКО Костянтин – доктор філологічних наук, професор, декан українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

ДОВЖЕНКО Тетяна – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету початкового навчання ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

ЛУК'ЯНОВА Лариса – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України;

ПОКРОСВА Любов – кандидат педагогічних наук, доцент, ректор КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»;

ПОНОМАРЬОВА Галина – доктор педагогічних наук, професор, ректор КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»;

ПОНОМАРЬОВА Наталія – доктор педагогічних наук, професор, декан фізико-математичного факультету ХНПУ імені Г. С. Сковороди ;

ЦАПКО Алла – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

ЧЕРНІКОВА Інна – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

ШАПОВАЛОВА Олена – начальник редакційно-видавничого відділу ХНПУ імені Г. С. Сковороди.

*Затверджено редакційно-видавничою радою
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
(протокол № 6 від 15 червня 2022 року)*

Освіта збереже Україну! : матеріали I Всеукраїнських Прокопенківських читань, Харків, 10 черв. 2022 р. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; [редкол.: Ю. Д. Бойчук (голов. ред.) та ін.]. – Харків, 2022. – 399 с.

У збірнику відображено тези I Всеукраїнських Прокопенківських читань, присвячених ушануванню пам'яті доктора педагогічних наук, професора, академіка Національної академії педагогічних наук України, заслуженого працівника народної освіти України, Почесного громадянина м. Харкова Прокопенка Івана Федоровича. Він містить роздуми і спогади, пов'язані з постаттю великого педагога сучасності, його думками про націєтворчу місію Вчителя, роль педагогічних університетів як унікальних освітньо-виховних і культурно-духовних центрів підготовки вчителів.

Матеріали стануть у пригоді науковцям, учителям, докторантам, аспірантам, викладачам закладів вищої освіти, практичним працівникам у галузі освіти.

ІВАН ПРОКОПЕНКО ЯК ЗАСНОВНИК ХАРКІВСЬКОЇ НАУКОВОЇ ШКОЛИ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Янкович О.І.

Доктор педагогічних наук, професор

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка

м. Тернопіль, Україна

Куявсько-Поморська вища школа

м. Бидгощ, Польща, e-mail: yankov@tnpu.edu.ua

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6929678>

У кінці ХХ – на початку ХХІ ст. у закладах середньої та вищої освіти набули популярності педагогічні технології. Ці інновації стали предметом дослідження українських учених, а саме: А. Алексюка, С. Гончаренка, І. Зязюна, А. Кіктенко, О. Любарської, А. Нісімчука, В. Онищука, О. Падалки, В. Паламарчук, О. Пехоти, О. Пометун, С. Рудаківської, О. Савченко, Г. Сазоненко, П. Сікорського, І. Смолюка, С. Сисоевої, О. Шпака та ін. Виникли наукові школи освітніх технологій: Волинська, Миколаївська, Київська тощо. Їхні представники не лише обґрунтовували теоретичні засади технологічного підходу, а й відображали його практичні аспекти.

Добре відомою в Україні та світі є Харківська наукова школа педагогічних технологій, яку представляли від 90-х рр. ХХ ст. І. Прокопенко, В. Євдокимов, О. Іонова, В. Лозова, А. Троцько, К. Юр'єва тощо. Колектив цих учених працював під керівництвом І. Прокопенка. Їхні посібники використовувалися для формування готовності майбутніх учителів, вихователів до реалізації технологій у загальноосвітніх школах та дошкільних закладах [1], [2], [3].

І. Прокопенко спільно з однодумцями обґрунтував методологічні засади дослідження педагогічних технологій, зокрема системний, технологічний, компетентнісний підходи до організації пошуків із їхнього розвитку [1, с. 37–61].

Учені Харківської школи визначили понятійно-термінологічний апарат, критерії, структуру педагогічних технологій; при цьому науковці спиралися на численні розвідки українських та зарубіжних авторів.

На думку І. Прокопенка, В. Євдокимова, педагогічна технологія – це «суворо наукове і точне відтворення гарантуючих успіх педагогічних дій» [3, с. 8]. «Не механічний, раз і назавжди заданий процес з незмінним виходом, а організаційно-змістова структура, що визначає напрямок взаємодії педагога і учнів при нескінченній багатоманітності підходів і відносин. Педагогічна технологія – це не інструкції і рецепти, а принципи практичного втілення закономірностей формування особистості» [3, с. 15], [5, с. 27].

І. Прокопенко, В. Євдокимов потрактували також технологію навчання: «це система науково обґрунтованих дій і взаємодій елементів навчального процесу, здійснення яких гарантує досягнення поставлених цілей навчання» [3, с. 9], [5, с. 30].

У той час коли багато вчених стверджували, що педагогічні технології гарантують досягнення визначеної мети всіма здобувачами освіти, І. Прокопенко зауважив, що ці способи освітнього процесу не можуть забезпечити однаково високий рівень навченості і вихованості всіх учнів, адже важливо враховувати дію інших суттєвих чинників [3, с. 15], [5, с. 43]. Зрозуміло, що це мотивація до навчання, здібності дітей та молоді, професійна майстерність педагога тощо.

Колектив авторів на чолі з І. Прокопенком, проаналізувавши праці науковців щодо теоретичних аспектів технологізації освіти, категорію «педагогічна технологія», визначив її структуру:

1. Концептуальна частина (короткий опис ідей, гіпотез, принципів, які допомагають її розумінню).
2. Змістовна частина (цілі навчання, обсяг і характер змісту освіти).
3. Процесуальна частина (технологічний процес, зокрема організація освітнього процесу, способи пізнавальної діяльності учнів, методи і форми роботи вчителя, діагностичні процедури).

4. Програмно-методичне забезпечення (навчальні плани і програми, навчальні і методичні посібники, засоби навчання і діагностики).

5. Професійний компонент (відображення залежності успішності функціонування і відтворення спроектованої педагогічної технології від рівня педагогічної майстерності вчителя) [1, с. 84].

Характеризуючи концептуальну частину, І. Прокопенко та В. Євдокимов зазначали: «Будь-яка педагогічна технологія спирається на певну наукову концепцію, що включає філософське, психологічне, дидактичне та соціально-педагогічне обґрунтування досягнення освітніх цілей. Концептуальна частина розглядається з позиції інноваційності, альтернативності, гуманізму, демократизму, сучасності» [1, с. 84].

Чільне місце в діяльності вчених Харківської школи займає розроблення класифікацій. Проаналізувавши дослідження як зарубіжних, так і українських науковців, вони виділили істотні властивості для створення класифікації педагогічних технологій. Найважливішими ознаками визначено цільову орієнтацію, стиль взаємодії викладача та учня, організацію навчання (способи засвоєння). На основі істотних властивостей було запропоновано три групи педагогічних технологій, усередині яких передбачено існування окремих видів технологій навчання:

1. Педагогічні технології за цільовою орієнтацією.
2. Педагогічні технології за характером відносин учителя й учня.
3. Педагогічні технології за способами організації навчання [3, с. 24–25], [5, с. 48–49].

І. Прокопенко з однодумцями визначив рівні функціонування педагогічних технологій у сучасній освітній практиці: *загальнопедагогічний* (технологія цілісного освітнього процесу в регіоні, на певному освітньому рівні, у закладі освіти), *предметний* (технологія вивчення певного навчального предмета), *модульний або локальний* (технологія розв'язання окремих дидактичних, виховних або управлінських завдань тощо). Тому науковці наголошують на доцільності розмежування понять «педагогічна технологія»,

«освітня технологія», «виховна технологія» тощо [1, с. 53].

Учені також виявили чотири виміри, на яких у сучасній педагогічній науці та освітянській практиці функціонує педагогічна технологія: наукознавчий, процесуально-дієвий, процесуально-описовий та системний [1, с. 51]

Представники Харківської наукової школи відобразили історичні аспекти педагогічних технологій, зазначивши, що термін «педагогічна технологія» вперше використав Д. Саллі вже в 1886 р. Серед освітянської спільноти західноєвропейських країн і США він набув розповсюдження у середині ХХ ст. і впродовж 50-річної історії розвитку однойменної галузі наукового знання зазнав суттєвих змістових змін [1, с. 51].

Учені під керівництвом І. Прокопенка ґрунтовно описали низку технологій, що розроблялися в другій половині ХХ ст., як-от: авторські технології М. Гузика, О. Захаренка, В. Сухомлинського, В. Шаталова тощо [1], [4, с. 62–63].

Суттєвим внеском у розвиток технологічного процесу в Україні та світі було відображення передових технологій педагогів Харківщини, викладачів Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Це передовсім технології навчання здібних і обдарованих дітей та учнівської молоді, риторичної взаємодії в педагогічному процесі, використання художньо-зорових образів букв у формуванні навички письма в учнів 1 класу. Варто зазначити, що в працях І. Прокопенка приділялася увага розвитку технологічного підходу в початкових школах. Він турбувався про освіту як наймолодших здобувачів освіти, наголошуючи на необхідності дотримуватися принципу дитиноцентризму, виховання щасливої дитини, так і про навчання майбутніх учителів, пропонуючи інноваційні технології їхньої підготовки в умовах євроінтеграції.

Отже, І. Прокопенко створив і тривалий час очолював Харківську наукову школу педагогічних технологій, збагативши педагогічну теорію та освітню практику доробком, що включає визначення категоріально-

понятійного апарату, обґрунтування критеріїв, структури, класифікацій, рівнів, історичних аспектів педагогічних технологій; висвітлення авторських технологій відомих учителів-новаторів, інноваційних технологій педагогів Харківщини загалом та Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди зокрема.

У сучасних умовах, коли зберігаються суперечності, пов'язані з реалізацією технологічного підходу, праці І. Прокопенка є підґрунтям для нових наукових розвідок та вирішення проблем, що ще існують у сфері освітніх технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Педагогічні технології в підготовці вчителів: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. І. Ф. Прокопенка. 3-є вид., допов. і переробл. Харків: ХНПУ, 2018. 457 с.

2. Прокопенко І. Ф., Євдокимов В. І. Педагогічна технологія: посібник. Харків: Основа, 1995. 374 с.

3. Прокопенко І. Ф. Педагогічні технології: навч. посібник. Харків: Колегіум, 2005. 224 с.

4. Янкович О. І. Розвиток освітніх технологій у початкових школах України (1959–2018 рр.): монографія. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2021. 162 с.

5. Янкович О. І. Розвиток освітніх технологій у теорії та практиці вищої педагогічної освіти України: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Тернопіль, 2009. 527 с.